

- 3) не намагатися чути те, що ви хочете почути; фактична інформація може відрізнятись від очікуваного, що може спричинити конфліктну ситуацію;
- 4) вимагання словесного підтвердження інформації та вказівок, особливо в години пік.

ЛІТЕРАТУРА

1. Организация воздушного движения. Правила аэронавигационного обслуживания : Doc 4444-ATM / 501. – изд. 15-е. – Монреаль : ICAO, 2007.
2. AGC Safety Letter / Eurocontrol, August, 2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.skybrary.aero/bookshelf/books/121.pdf>
3. Manual on the Implementation of ICAO Language proficiency Requirements : Doc 9835 AN / 453. – ICAO, 2004.
4. Safety Letter. Air Ground Communications. Safety Improvement Initiative. – Eurocontrol, December, 2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.skybrary.aero/bookshelf/books/117.pdf>

УДК 811.161.

СУДОВИЙ ДИСКУРС ДОБИ КОЗАЧЧИНИ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Онуфрієнко Г.С., к. філол. н., доцент

Запорізький національний технічний університет

У статті досліджено за матеріалами історико-народознавчих пам'яток судову термінологію часів Запорозької Січі в структурно-тематичному ракурсі, у лексико-семантичних категоріях та з урахуванням парадигматичних відношень і генетичних зв'язків.

Ключові слова: *судова термінологія, мова доби козащини, терміни-однослови, терміни-словосполучення, матеріально гомогенні терміни, матеріально гетерогенні терміни, питомі, запозичені й гібридні терміни, концепти «злочин», «суд», «покарання», «страта».*

Онуфриенко Г.С. СУДЕБНЫЙ ДИСКУРС ПЕРИОДА КАЗАТЧИНЫ: ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ / Запорожский национальный технический университет, Украина.

В статье исследована на материале исторических памятников судебная терминология периода Запорожской Сечи в структурно-тематическом ракурсе, в лексико-семантических категориях и с учетом парадигматических отношений и генетических связей.

Ключевые слова: *судебная терминология, язык периода казатчины, термины-однослови, термины-словосочетания, материально гомогенные термины, материально гетерогенные термины, исконные, заимствованные и гибридные термины, концепты «преступление», «суд», «наказание», «казнь».*

Onufriyenko G.S. JUDICIAL DISCOURSE OF KAZACHCHINA PERIOD: TERMINOLOGICAL ASPECT / Zaporizhzhya State Technical University, Ukraine.

In the article judicial terminology of Zaporiz'ka Sich period has been researched on materials of historical documents in a structural-thematic context, in lexicon-semantic categories explaining paradigm relations and genetic connections.

Key words: *judicial terminology, language of kazachchina time, terms-words, terms-combinations of words, materially homogeneous terms, materially heterogeneous terms, native, adopted and hybrid terms, concepts "crime", "court", "punishment", "execution".*

Кожна епоха, і це є аксіомою, виробляє свою термінолексику в межах існуючих галузей знань. Стан термінології, отже, відбиває рівень розвитку наукової мови того часу і безпосередньо ступінь розвитку відповідної галузі знань, що разом визначає рівень фахової культури, у тому числі й правової, в певний період розвитку держави та окреслює життєздатність термінології, її впорядкованість, досконалість. Є терміни, які пережили віки. З-поміж сучасних юридичних термінів чимало таких, що сягають періоду спільнослов'янської мовної єдності, зокрема *свідок (видок), вина, грабити, закон (законь), право, правда, розбій, суд (соудь), убити* та інші.

Жодного випадку цілковитого оновлення за нетривалий час будь-якої, і зокрема судової, термінології історія не знає. Скерований на адекватну мовну фіксацію певного поняття, термін є вербальним знаком більшого обсягу інформації, ніж нетермінологічна одиниця національної лексики. При цьому терміни функціонують усередині окремих субмов, обмежених спеціальною (галузевою) сферою мовної комунікації, виконуючи такі основні функції: номінативну, сигніфікативну, комунікативну.

Формування судової термінології як системи, здатної до розвитку і вдосконалення та еволюційної динаміки, за даними перших її наукових спостережень, розпочалося ще в часи Київської Русі, коли на основі давньоруського мовного фонду з'явилися відповідні юридичні формули та терміни [15]. Але й вони поступово і частково змінювали свій поняттєвий зміст, сполучуваність, уживаність тощо, виконуючи й коригуючи своє функціональне призначення – бути носіями якнайбільшої спеціальної інформації – та маючи ті ознаки ідеального типу мовного вираження, яких неминуче прагне і наукова, і документальна мова.

Упродовж століть увагу слов'янських лінгвістів привертає мовна спадщина запорозьких козаків, які явили світу надзвичайний феномен Січі, а отже, відіграли помітну роль у житті Європейського Сходу, здобувши і в Західній Європі інтерес до вільної «країни козаків» та самих козаків як «найдивовижнішого народу на землі» (Вольтер) зі своєю неповторною мовленнєвою культурою.

Мета цієї статті – здійснити лінгвістичне студіювання судової термінологіки періоду Запорозької Січі в структурно-тематичному ракурсі, у лексико-семантичних категоріях та в парадигматичних і генетичних зв'язках за матеріалами фундаментального наукового дослідження Д.І. Яворницького «Історія запорізьких козаків» [19].

Оскільки вироблення й кодифікація судової терміносистеми спирається на надбання в цій царині впродовж багатьох віків, найважливішим джерелом цієї лексики є писемні пам'ятки, зокрема історико-народознавчі пам'ятки про Запорожжя та Запорозьку Січ як історичний феномен. Ставши своєрідною енциклопедією побуту козацтва, перший том фундаментального наукового дослідження Д.І. Яворницького «Історія запорізьких козаків» (1892–1897 рр.) висвітлює такі важливі сторони життя запорозьких козаків, як судочинство, органи влади, збройні сили тощо. При написанні розділу «Суди, покарання і страти у запорізьких козаків» Д. Яворницький залучив великий масив різних за обсягом, характером і видами документів, з-поміж яких є літописи Г. Граб'янки і Самовидця, архівні матеріали М. Коржа та Я. Новицького, народні перекази, наукові дослідження Г. Боплана, П. Куліша, Г. Міллера, А. Мишецького, О. Скальковського та ін. Лінгвістичне дослідження лексики зазначеного розділу дозволяє у системних зв'язках, що є обов'язковими та тривкими, описати судову лексику, поширену в Запорозькій Січі і представлену в текстах, що відносяться до так званої групи терміновикористовувальних джерел, тобто до сфери функціонування судової лексики в парадигматичних зв'язках і синтагматичних варіантах.

Раціональний підхід до аналізу традицій запорозьких козаків запропоновано в працях Д. Антоновича, А. Кащенко, М. Кордона, Д. Наливайка, О. Онуфрієнка, В. Рум'янцева, А. Сокур, М. Страхова, А. Яковліва та інших. Мову часів козащини досліджували в різних аспектах і запорізькі філологи, серед них – професори І.Я. Павленко і В.А. Чабаненко, доценти Л.П. Бойко, І.І. Ільченко, Г.С. Онуфрієнко, В.Д. Семиряк, Г.Я. Томіліна. Висвітленню козацької теми в наукових дослідженнях сприяла мала енциклопедія українського козацтва, підготовлена запорізькими істориками [18].

У наших попередніх статтях [7; 8; 9; 10; 11] представлено матеріали і результати дослідження актуальних проблем мовленнєвої спадщини запорозьких козаків, зокрема проаналізовано семантико-функціональний аспект козацької лексики, класифіковано і схарактеризовано архаїстичні лексеми та з'ясовано ступінь їх ідентифікації сучасною студентською й учнівською молоддю запорізьких навчальних закладів, виявлено стилістичну палітру козацьких прізвищних назв та численних фразеологізмів, окреслено динамічні тенденції у формуванні української мови періоду Запорозької Січі.

Як зазначено в різних історичних джерелах [1; 2; 3; 18; 19], уже в перших відомостях про українських козаків (до 1470-х рр.) і в документальних даних ідеться про них як про високоосвічених, дипломатичних воїнів. У плані грамотності запорожці водночас стояли і на дуже низькому, і на дуже високому рівні. У Січі можна було знайти козаків, що вміли складати навіть латиною вірші й духовні канти. Під захистом та заступництвом козацької військової сили довгий час перебували і православні монастирі, і численні братські школи, і колегіуми, а головне – Києво-Могилянська академія та її відома друкарня. А з кінця XVI ст. Запорозька Січ перетворилася на національно-політичний центр України, саме на Запорожжі поступово формувались основи української національної державності. Безумовно, відбувався і різноманітний вплив козаків на українську мовну дійсність, що неможливо розглядати й оцінювати поза контекстом тих міцних зв'язків, які здавна існували між феноменальним явищем українського козацтва та духовністю українського народу взагалі. Розвинутою в козаків була і система судочинства [12; 15; 20], що об'єктивно пов'язано із формуванням та розвитком правничих понять і термінології.

Упродовж усієї доби Запорозької Січі судова лексика активно збагачувалася за своїм складом і вдосконалювалася за мовною формою. Надбання її наявні в сучасній правничій термінології, що є доказом спадкоємності судового термінологічного фонду запорозьких козаків у його безперервному еволюційному розвитку. Непересічне значення козацька мовотворчість мала і для становлення офіційно-ділового, епістолярного, літописно-мемуарного та дипломатичного дискурсів. Хоча до Запорозької Січі приймалися виключно ті, хто «балакають українською мовою», у межах володінь Запорозької Січі існували ідеальні

умови не лише для міждіалектних українських контактів, а й для взаємовпливів різних мов. До того ж, міжмовна інтерференція примножувалася також жвакими військовими, економічними та дипломатичними стосунками козацтва з іншими народами.

Визначну роль в освітянській діяльності запорозького козацтва відігравали іноземні мови, якими воно користувалось у різноманітних та активних відносинах з народами Європи: німцями, французами, італійцями, татарами, турками, поляками. Крім мов названих народів, активно вживалася латина, яка ще з XVI ст. стала мовою міжнародних відносин європейських держав. Цілоком природно, що українська мова XVI – XVIII ст., народно-розмовна й особливо книжна, збагатилася іншомовними словами. Це зокрема тюркізми та германізми, про які писав ще Д.І. Яворницький. Серед найчисленніших – запозичення з давньогрецької мови та латини. Так, у конституції Пилипа Орлика, у Зборівському трактаті Б. Хмельницького використано іншомовні слова суспільно-політичної семантики, що тоді вживалися як книжні, а нині є загальноновживаними, зокрема іменники *кореспонденція*, *нейтралітет*, *протекція*, *резиденція*, *республіка*.

У козацькому середовищі великою повагою користувалися іноземні мови і шанувалися ті, хто ними досконало володів. Кошова канцелярія вела дипломатичне листування багатьма європейськими мовами, тож освіті драгоманів на Січі приділяли значну увагу. Ці факти свідчать про високий авторитет освіти й освічених у Запорозькому Низовому товаристві. На Січі було правилом обирати людину, «що грамоти знає». І вже на початку XVIII ст. козацтво, формуючись у добре вишколену мілітарну силу, висувало на своїх провідників кандидатури не лише тих, хто заявив про себе хоробрістю і здібністю до організації війська, але й належно освічених, мудрих політиків.

Козаки суворо стояли на сторожі предківських звичаїв, які було занесено на Запорожжя з усієї України та які передавалися з покоління в покоління в усній формі. Писаного права запорозькі козаки не виробили з різних об'єктивних та суб'єктивних причин. Як зафіксовано в багатьох історичних джерелах [1; 3; 12; 18; 19], сам спосіб життя на Запорозькій Січі і характер козаків в умовах такого способу життя не сприяли появі злочинів проти власності, а малопоширені пограбування скоріше були проявом або зухвалості, або молодечства. Проте за крадіжку запорозькі козаки карали винних смертною карою. Із великою суворістю ставилися козаки і до злочинів проти особи та проти статевої свободи. Найтяжчими злочинами вважалися пияцтво в поході та дезертирство. Звичаєве право контролювало козацькі суди, які являли собою ієрархізовану систему: городові → сотенні → полкові → генеральний суд як найвища інстанція. Нагляд за судочинством у Січі здійснювали почергово два генеральні судді. Судді – уся військова старшина, проте з різними повноваженнями. Правосуддя чинилося в куренях так, що за провину одного козака відповідальність покладалася на все товариство. Поширений вид правосуддя на Запорозькій Січі – взяти порушника на поруки і прийняти від нього присягу очищення. Якщо не вистачало судових можливостей куреня, відбувалися судові збори або рада – збори Коша. Саме військовий суддя, якого обирали на військовій раді, був другою особою після кошового отамана в Запорозькому війську і мав судити правдиво, швидко, безпосередньо, хоча остаточну ухвалу робив кошовий отаман або військова рада. Як зазначав Григорій Граб'янка, злодійство і підступність між суддями не водилися, а якщо раптом і траплялися, то за це винного вішали на гілці дерева. Дізнання в Запорозькій Січі проводилося під тортурами та надто суворо були кримінальні покарання.

Система покарань за злочини, сформувавшись у запорозьких козаків відповідно до «словесного права і здорового глузду», функціонувала за межами польсько-литовського законодавства. Як уточнює А. Яковлів [20, с. 231], сам судовий процес мав позовний характер і відбувався в рамках обвинувально-змагального дискурсу з яскравою обрядовістю, основні риси якого було закріплено в давньоруському праві. Найпоширенішими доказами були показання свідків, додатковими – присяга і клятва.

Системно-структурне дослідження судової лексики, активно представлені у відповідному розділі першого тому «Історії запорозьких козаків» Д. Яворницького, дало змогу визначити її термінологічний склад у рамках концептів «злочин», «суд», «покарання» того періоду, а також виявити й описати лексико-семантичні категорії (ЛСК) термінологічної лексики на позначення:

- 1) організації і ходу судового процесу (*свідчення, слідство, суд, суддя, позовник, попереднє ув'язнення*);
- 2) видів злочинів (*кримінальний злочин, майновий злочин, злочин проти особи, злочин проти статевої свободи*);
- 3) постанов суду і видів покарань (*вирок, катування, карання насмерть, помилування, штраф, тюремне ув'язнення в пушкарні, сирому і холодному льосі*);
- 4) правничих документів (*акт судових козацьких справ, документ, закон*).

У межах першої ЛСК окрему підгрупу утворюють терміни на позначення судів різної інстанції під час козацького судоустрою. Поряд із *вищим суддею*, яким вважався кошовий отаман, функціонують і лексеми на

позначення «суддя» (з урахуванням різного ступеня повноважень), такі, зокрема, як *військовий суддя, писар, військовий осавул, довбиш, курінний отаман, паланковий полковник*. Функції *військового судді* обмежувалися розглядом справ і наданням порад кожній стороні; *військового писаря* – викладом присуду старшини на раді чи сповіщенням засуджених осіб, котрі жили в паланках; функціональні повноваження *військового осавула* склалися з роботи як слідчого, виконавця вироків, поліційного чиновника, того, хто розглядав на місці скарги, озброєного переслідувача розбійників, злодіїв, грабіжників. *Військовий довбиш* – помічник *осавула* і пристав при езекуціях (цей східнослов'янський термін за поняттєвим змістом був синонімічним до західноєвропейського «Prêvo»). Козацьке судочинство сприяло певним змінам у складі назв судових урядників, суддів, членів суду, зокрема поширився термін *возний* із значенням «судовий пристав, слідчий». Саме в цей час з'являються і функціонують у судовому дискурсі такі терміни, як *очна ставка, апеляція*.

Термінологічна лексика на позначення видів злочинів розширювалася відповідно до характеру злочину (кримінальний, майновий), унаслідок чого склалося кримінальне судочинство (воно розглядало справи щодо вбивства козаком товариша; крадіжки чогось козаком у товариша й переховування ним крадених речей; побоїв, завданих козаку в тверезому чи стані алкогольного сп'яніння) і цивільне судочинство, котре розглядало справи про несплачений борг, про перевищення визначеної в Січі норми продажу товарів, про різноманітні збитки, взаємні сварки тощо.

Терміни на позначення злочинів, за котрі козаки каралися, представлені похідними суфіксальними іменниками (*злодійство, гайдамацтво*), і здебільшого складеними (дво- і кількокомпонентними) конструкціями різних моделей: «прикметник + іменник» (*взаємна сварка, грошовий борг*); «іменник + іменник» (*зневага начальства, вбивство/поранення ножем*); «прикметник + іменник + іменник» (*самовільне перевищення такси* тощо). Термінологічні номінанти козацьких злочинів, за які призначалися страти, теж виступають як похідні суфіксальні іменники (*вбивство, дезертирство, крадіжка, насильство, перелюбство, пияцтво, побої*), так і словосполученнями різної (два, три, чотири, п'ять компонентів) лінійної довжини (*неодноразова крадіжка, переховування вкрадених речей*), у тому числі й фразеологічного характеру (*содомський гріх*).

З-поміж складених одиниць термінологічної номінації судових понять періоду існування Запорозької Січі найбільшу групу утворюють мотивовані терміни, структура яких давала змогу передати основні (відмінні) ознаки поняття (*право першого займу, спільна власність, смертна кара*). Проте поряд із мотивованими терміноодницями, є й немотивовані (значення їх зовсім не проектується, не виводиться із значення терміноелементів, які їх складають) або частково мотивовані («*стовпова смерть*» – вид покарання; «*содомський гріх*» – вид злочину).

Аналіз одиниць термінологічної номінації в межах цих ЛСК у парадигматичному векторі дозволив виявити синонімічні («*стовпова смерть*» = *гостра паля* = *гострий кіл*) та антонімічні (*помилування* ± *покарання*) зв'язки як ознаки системної організації в межах судової лексики того часу, а також гіперо-гіпонімічні відношення (*слідство* → *попереднє слідство, судове, слідство*), що ґрунтуються на логіко-семантичному підпорядкуванні.

У рамках третьої ЛСК переважає термінологічна лексика на позначення «вироків» і «страт» доби Запорозької Січі. Досить чисельну підгрупу термінів на позначення «покарання» утворюють насамперед такі однослівні й кількаслівні термінооддиниці з урахуванням різних за характером злочинів:

- 1) *прив'язування до гармати на площі, прив'язування до стовпа ганьби* (за зневагу начальства й особливо грошовий борг);
- 2) *шматування нагаєм під шибеницею* (за злодійство й гайдамацтво);
- 3) *пошкодження членів: «изломленієм одной ноги на сходке»* (за поранення ножем у стані алкогольного сп'яніння), *«переламиванієм руки та ноги»* (за велику провину);
- 4) *розграбування майна* (за самовільне перевищення такси – встановленої в Січі норми продажу товарів, харчів, напоїв);
- 5) *заслання у Сибір*;
- 6) *покарання різками*;
- 7) *дуель*.

За переказами столітніх дідів, очевидців судових порядків того часу, відомо, що покарання різками існувало на Запорозькій Січі як поодиноке явище, мало співвідносне з честю запорозького лицаря. Ці ж перекази свідчать, що дуель допускалася козаками, наприклад, при взаємній сварці.

На позначення «страт», залежно від учиненого злочину, функціонували такі прості і складені термінооддиниці: *закопування живим у землю* (за вбивство свого товариша); *забивання киями біля ганебного*

стовпа (за крадіжку або заховування вкрадених речей, перелобство, содомський гріх, побої, насильство, дезертирство); *шибениця* (за велику або неодноразову крадіжку); *залізний гак* (від нім. *Naken*; голл. *haak*; за велику або неодноразову крадіжку); «*стовпова смерть*» (гостра паля або гострий кіл).

Суворість покарань у запорозьких козаків, наприклад, Д. Яворницький [19, с. 150] пояснив кількома причинами, з-поміж яких три є найголовнішими: висока мораль тих, хто приходив у Січ; відсутність пом'якшувального жіночого впливу, бо ж військо жило без жінок; потреба щоденної дисципліни та самодисципліни у війську, яке майже постійно вело воєнні дії.

Етимологічне дослідження ЛСК судової термінології часів Запорозької Січі дає змогу зробити вмотивований висновок, що переважна більшість їх є питомими за мовним походженням (*закон, злодій, грабіжник, позовник, право, розбійник, скривджений, слідство, суд*), проте чимало термінів запозичено з інших мов на позначення спеціальних понять судової сфери тієї доби. З-поміж іншомовних термінів: *гайдамака* (з тюрк. *hajdamak* – грабіжник) – той, хто крав коні, худобу та майно в мирних жителів українських, польських та інших областей, у купців та мандрівників, що проїжджали запорозькими степами; *дезертир* (франц. *deserteur*, від лат. *desertor* – втікач, зрадник) – козак, самовільно відлучений із різних причин у степ під час походу проти неприятеля; *дуель* (франц. *duel*, від лат. *duellum* – війна) – збройний поєдинок двох супротивників на певних умовах при взаємній сварці в Запорозькій Січі; *екзекуція* (від лат. *executio* – виконання, покарання) – тілесне покарання; *скарга* (польськ. *skarga*); *такса* (нім. *Taxe*, від лат. *taxo* – оцінюю) – встановлені в Запорозькій Січі норми продажу; *штраф* (нім. *Strafe*, букв. – покарання) – грошове стягнення взамін страти [17, с. 134, 193, 228, 234, 650, 754].

Точність терміна, як зазначав ще Д.С. Лотте [4, с. 112], залежить від багатьох чинників, у тому числі і від елементів, що використовуються для побудови однослівного (морфема, основи) й складеного (слова) терміна чи терміносполучення, і від архітекtonіки термінологічної одиниці, тобто принципу й способу зв'язку, взаємозумовленості елементів/компонентів цілого. Оскільки сполучуваність цих елементів залежить певною мірою від їхньої генетичної природи, лінгвістичної доцільності набуває класифікація судової термінологічної лексики запорозьких козаків у векторі її матеріальної (морфемної) гомогенності/гетерогенності, котра дає змогу чітко виокремити дві групи:

1. Матеріально гомогенні терміни-однослови: а) матеріально гомогенні питомі терміни, мінімальні значеннєві частини (морфема) яких є власне мовними за походженням (*засвідчення, звичай, злочин, кривдник, насильство, позовник, право, справа*); б) матеріально гомогенні запозичені терміни, іншомовні за походженням (*акт, гайдамака, дезертир, документ, штраф*).

2. Матеріально гетерогенні (гібридні) терміни-однослови, мінімальні значеннєві частини яких є різними за мовним походженням, зокрема питомі та іншомовні (наприклад, у гібридних термінах *гайдамацтво, дезертирство* дериваційні суфікси – *цтв(о)-, ств(о)-* мають спільнослов'янське походження; твірні основи – іншомовні за походженням іменникові терміни).

Квантитативно домінуючою (і це не суперечить законам розвитку мовної системи) є група власне мовних термінологічних номінантів, котру утворюють та збагачують терміни, що виникають на питомому ґрунті завдяки морфологічним способам словотвору внаслідок зреалізованих широких синтагматичних потенцій у сполучуваності і тільки власне мовних елементів, і питомих із запозиченими у процесі взаємодії національного та іншомовного (здебільшого інтернаціонального) характеру. Отже, творення нових термінів за власне мовними моделями, у тому числі й з активним використанням іншомовних елементів чи компонентів, окреслює специфіку словотвірної архітекtonіки похідних гетерогенних термінологічних одиниць, які називають гібридними та які ілюструють одну з формально-мовних ознак національної терміносистеми як мовної моделі певної галузі знань – термінологічну парадигму.

Отже, аналітичне дослідження судового дискурсу часів Запорозької Січі в термінологічному аспекті за матеріалами відомих праць Д.І. Яворницького та усними переказами дало змогу здійснити лінгвістичне студіювання судової лексики тієї доби і виявити системність та наступність у її розвитку, еволюційність мовних тенденцій унаслідок дії різноманітних чинників, зумовлених і своєрідністю судової системи, і можливістю мовної реалізації, та широкий діапазон творчих потенцій української мови на позначення судових понять у всіх їхніх можливих парадигматичних і синтагматичних зв'язках та вербальних реалізаціях. Термін у судовому дискурсі доби козаччини виявляє універсальну функцію в контексті відомого твердження О.О. Потебні, за яким «слово призначене бути посередником між новим сприйняттям і попереднім запасом думки» [14, с. 127], тобто між відомим і новим поняттєвим змістом.

Козацький етап розвитку української судової термінологіки – відкрита для запозичень і фіксована лінгвістична множина термінологічних одиниць на позначення організованої сукупності понять чинного судоустрою. Козацький судовий дискурс, виявляючи свою специфіку передусім у термінологічному вимірі, є актуальним об'єктом для нових досліджень і судової риторики [5; 6], і спеціальної номінації [13; 16] в історичній ретроспективі та еволюційній панорамі. Подальше дослідження ролі Запорозжя як центру

українського козацтва, своєрідної козацької парламентської республіки у формуванні національної еліти, безперечно, є на часі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грушевський М. Історія України-Русі. – Т. 8. – Ч. 1. Роки 1626-1636. – К.-Львів, 1913. – С. 134–136.
2. Жизнь запорожских казаков по рассказу современника-очевидца / Киевская старина – 1883. – ноябрь. – С. 497-510.
3. Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Секції III,IV,V,VI. – Запоріжжя : РА «Тандем– У», 1997. – 280с.
4. Лотте Д.С. Вопросы заимствования и упорядочивания иноязычных терминов и терминологических элементов. – М : «Наука», 1982. – 150 с.
5. Онуфрієнко Г.С. Риторика у практичних завданнях для юристів: навч. посіб. / Г.С.Онуфрієнко. – Запоріжжя : ЗЮІ, 2002. – 307с.
6. Онуфрієнко Г.С. Риторика : Навчальний посібник / Г.С. Онуфрієнко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.
7. Онуфрієнко Г.С. Судова лексика запорозьких козаків в історико-народознавчих пам'ятках про Запоріжжя / Г.С.Онуфрієнко // Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 2-4 жовтня 1997р.). Запоріжжя : ЗНТУ, 1997. – Секції I, II. – С. 205-210.
8. Онуфрієнко Г.С. Судова лексика запорозьких козаків у системних зв'язках (за матеріалами історико-народознавчих пам'яток про Запоріжжя / Г.С. Онуфрієнко // Українське і слов'янське мовознавство. – Ужгород, 2001.– С. 394-397.
9. Онуфрієнко Г.С. Мовленнєва спадщина запорозьких козаків: семантико-функціональний аспект / Г.С. Онуфрієнко, О.І.Таран // Мова і культура (Науковий щорічний журнал). – К., 2005.– Випуск 8. – Т.V. – Ч.1. – С. 268-274.
10. Онуфрієнко Г.С. Мовленнєвий феномен запорозького козацтва / Г.С. Онуфрієнко, О.І. Таран // Мова і культура. (Науковий щорічний журнал). – К., 2006.– Випуск 8. – Т.V. – Ч.1. – С. 36-41.
11. Онуфрієнко Г.С. Феномен Запорозького козацтва у мовному / мовленнєвому вимірі / Г.С. Онуфрієнко, О.І.Таран // Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України. Збірник наукових праць VI Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2005. – С. 251-254.
12. Онуфрієнко О.В. Українська державність доби козацтва: від воєнної демократії до парламентської республіки. – Запоріжжя, 1998. – 73 с.
13. Панько Т.І. Українське термінознавство: підруч. / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. – Львів : «Світ», 1994. – 216 с.
14. Потебня А.А. Слово и миф. – М. : Правда, 1989. – 624 с.
15. Правова система України: історія, стан, перспективи: У п'яти томах. – Т.1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / За заг. ред. академіків М.В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2008. – С. 222–303.
16. Пристайко Т.С. Нариси з російської термінології економіки та права: монографія / Т.С. Пристайко, О.О. Конопелькіна, Е.В. Неженець; під заг. ред. проф. Т.С. Пристайко. – Дніпропетровськ : «Нова ідеологія», 2011. – 304 с.
17. Словник іншомовних слів /За ред. чл.-кор. АН УРСР О.С.Мельничука. – К. : Головна редакція УРЕ, 1977. – 776с.
18. Турченко Ф.Г. Українське козацтво : Мала енциклопедія / Ф.Г.Турченко, С.Р. Лях. – Вид. друге, доп. і перероб.– К. : «Генеза», «Прем'єр», 2006. – 672 с.
19. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: У 3 т. – Львів : Світ, 1990. – Т. 1.– 319 с.
20. Яковлів А.І. Українське право / А.І. Яковлів // Українська культура: лекції / За ред. Д. Антоновича. – К. : «Либідь», 1993. – С. 222-237.